

PRESUDA SUDA (četvrto vijeće)

9. srpnja 2020.(*)

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 93/13/EEZ – Ugovor o nenamjenskom kreditu – Ugovor koji je u cijelosti ispunjen – Utvrđivanje nepoštenosti ugovornih odredbi – Tužba za povrat iznosa koji su neosnovano uplaćeni na temelju nepoštene ugovorne odredbe – Pravila sudskog postupka – Redovna sudska tužba koja ne podliježe zastari – Redovna sudska tužba osobne i imovinske naravi koja podliježe zastari – Trenutak od kojeg počinje teći rok zastare – Objektivni trenutak kad je potrošač saznao za postojanje nepoštene ugovorne odredbe”

U spojenim predmetima C-698/18 i C-699/18,

povodom zahtjevâ za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koje je uputio Tribunalul Specializat Mureş (Specijalizirani sud u Mureşu, Rumunjska), odlukama od 12. lipnja 2018., koje je Sud zaprimio 7. studenoga 2018., u postupcima

SC Raiffeisen Bank SA

protiv

JB (C-698/18)

i

BRD Groupe Soci t  G n rale SA

protiv

KC (C-699/18),

SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: M. Vilaras, predsjednik vijeća, S. Rodin (izvjestitelj), D. Šváby, K. J rim e i N. Pi arra, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Szpunar,

tajnik: R. Schiano, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave odr ane 12. prosinca 2019.,

uzimajući u obzir o itovanja koja su podnijeli:

- za SC Raiffeisen Bank SA, V. Stoica, M.-B. Popescu i D. S. Bogdan, *avocaţi*,
- za BRD Groupe Soci t  G n rale SA, M. Sili te, *consilier juridic*, S. Olaru, M. Ceauşescu i O. Partenie, *avocate*,
- za osobu KC, L. B. Luntraru, *avocată*
- za rumunjsku vladu, C.-R. Canţ r, E. Gane, A. Wellman i L. Liţu, a zatim potonje tri, u svojstvu agenata,

- za češku vladu, M. Smolek, J. Vlácil i L. Dvořáková, u svojstvu agenata,
- za poljsku vladu, B. Majczyna, u svojstvu agenta,
- za portugalsku vladu, L. Inez Fernandes, T. Paixão, P. Barros da Costa i C. Farto, u svojstvu agenata,
- za Europsku komisiju, N. Ruiz García i C. Gheorghiu, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 5. ožujka 2020.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjevi za prethodnu odluku odnose se na tumačenje članka 2. točke (b), članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.) te načela ekvivalentnosti, djelotvornosti i pravne sigurnosti.
- 2 Zahtjevi su upućeni u okviru sporova između, s jedne strane, društva SC Raiffeisen Bank SA (u daljnjem tekstu: Raiffeisen Bank) i osobe JB te, s druge strane, društva BRD Groupe Soci  t   G  n  rale SA (u daljnjem tekstu: Soci  t   G  n  rale) i osobe KC, vezano uz nepoštenost pojedinih odredbi ugovora o kreditu.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U desetoj, dvanaestoj, dvadeset prvoj, dvadeset trećoj i dvadeset četvrtoj uvodnoj izjavi Direktive 93/13 navodi se:

„budući da je djelotvorniju zaštitu potrošača moguće postići usvajanjem ujednačenih zakonskih propisa u području nepoštenih ugovornih odredaba; budući da bi se ti propisi trebali primjenjivati na sve ugovore koji se zaključuju između prodavača ili pružatelja i potrošača; budući da zbog toga iz područja primjene ove Direktive treba, između ostalog, isključiti ugovore koji se odnose na zapošljavanje, ugovore koji se odnose na nasljedna prava, ugovore koji se odnose na prava iz obiteljskog zakona i ugovore koji se odnose na osnivanje i ustrojavanje trgovačkih društava ili na ugovore o partnerstvu;

[...]

budući, međutim, da nacionalni zakoni za sada dozvoljavaju samo djelomičnu mogućnost usklađivanja; budući da ova Direktiva obuhvaća samo one ugovorne odredbe o kojima nisu vođeni pojedinačni pregovori; budući da bi državama članicama trebalo omogućiti da svojim nacionalnim propisima, strožim od onih iz ove Direktive, uz dužno poštovanje [U]govora, svojim potrošačima pruže višu razinu zaštite;

[...]

budući da bi države članice trebale osigurati da u ugovorima koje prodavatelj robe ili pružatelj usluga sklapa s potrošačima nema nepoštenih odredaba te da, ako se takve odredbe ipak upotrijebe, one potrošača ne obvezuju, i da u takvim uvjetima ugovor nastavi obvezivati strane ako je u stanju i dalje važiti bez tih nepoštenih odredaba;

[...]

budući da [...] osobe ili organizacije za koje se prema pravu države članice utvrdi da imaju legitimni interes u određenom predmetu, moraju imati mogućnosti da, bilo pred sudom ili upravnim državnim tijelom nadležnim za donošenje odluka o [pritužbama] ili za pokretanje primjerenih pravnih postupaka, pokrenu postupak u vezi s odredbama ugovora sastavljenima za opću uporabu u ugovorima koji se zaključuju s potrošačima, a posebno u vezi s nepoštenim odredbama; budući da takva mogućnost ne podrazumijeva nužno i prethodnu verifikaciju da se u pojedinim gospodarskim sektorima dobivaju opći uvjeti;

budući da sudovi ili upravna tijela država članica moraju na raspolaganju imati odgovarajuća i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalne primjene nepoštenih odredaba u potrošačkim ugovorima”.

4 U članku 2. točki (b) te direktive predviđa se:

„Za potrebe ove Direktive izraz:

[...]

(b) ‚potrošač‘ znači svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom Direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i[li] profesije;

[...]”

5 Članak 6. stavak 1. navedene direktive određuje:

„Države članice utvrđuju da [nepoštene odredbe sadržane] u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu [...] nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

6 Sukladno članku 7. stavcima 1. i 2. iste direktive:

„1. U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koj[e] prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.

2. Sredstva iz stavka 1. uključuju odredbe prema kojima osobe ili organizacije koje u skladu s nacionalnim pravom imaju legitiman interes zaštititi potrošače mogu u skladu s dotičnim nacionalnim pravom postupati pred sudovima ili pred nadležnim upravnim tijelima radi donošenja odluke o tome jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću upotrebu nepoštene, kako bi potom mogle primijeniti odgovarajuća i djelotvorna sredstva radi sprečavanja daljnjeg korištenja takvih odredbi.”

7 Članak 8. Direktive 93/13 glasi ovako:

„Kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ova Direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom.”

8 U članku 10. stavku 1. drugom podstavku te direktive previđa se:

„Te su odredbe primjenjive na sve ugovore sklopljene nakon 31. prosinca 1994.”

Rumunjsko pravo

9 Člankom 1. stavkom 3. Legee nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (Zakon br. 193/2000 o nepoštenim odredbama u ugovorima sklopljenim između trgovaca i potrošača) od 6. studenoga 2000., u verziji koja se primjenjuje u sporu iz glavnog postupka (u daljnjem tekstu: Zakon br. 193/2000), predviđa se:

„Trgovcima je zabranjeno u potrošačke ugovore unositi nepoštene odredbe.”

10 U članku 2. stavku 1. tog zakona navodi se:

„Potrošač’ je svaka fizička osoba ili skupina fizičkih osoba povezanih u udruhu, koja na temelju ugovora obuhvaćenog područjem primjene ovog zakona djeluje u svrhe koje nisu povezane s njezinim trgovačkim, industrijskim ili proizvodnim, obrtničkim ili samostalnim djelatnostima.”

11 Sukladno članku 6. navedenog zakona:

„Nepoštene ugovorne odredbe, koje su u ugovor uvrštene i definirane osobno ili putem zakonom ovlaštenih tijela, neće proizvoditi pravne učinke u odnosu na potrošača, a ugovor će nastaviti postojati, uz pristanak potonjeg, samo ako je nakon ukidanja tih odredbi to i dalje moguće.”

12 Članak 12. stavak 4. istog zakona formuliran je ovako:

„Odredbe stavaka 1. do 3. ne diraju u pravo potrošača vezanog adhezijskim ugovorom koji sadržava nepoštenu odredbu da se u tužbi ili prigovoru pozove na ništetnost odredbe pod zakonom propisanim uvjetima.”

13 Sukladno članku 14. Zakona br. 193/2000:

„Potrošači kojima je ugovorom sklopljenim protivno odredbama ovog zakona nanescena šteta imaju pravo pokrenuti postupak pred sudovima u skladu s odredbama Građanskog zakonika i Zakonika o parničnom postupku.”

14 Članak 993. Codula civil iz 1864. (Građanski zakonik), u verziji koja se primjenjuje na činjenice iz glavnog postupka, propisuje:

„Tko greškom, misleći da je dužnik, podmiri dug, ima pravo od vjerovnika zahtijevati povrat.

To pravo prestaje ako vjerovnik u dobroj vjeri ugasi svoju tražbinu; platitelj tada može postaviti zahtjev prema pravom dužniku.”

15 Članak 994. tog zakonika određuje:

„Ako primatelj nije postupao u dobroj vjeri, dužan je vratiti i glavnicu i kamate odnosno plodove od dana izvršene uplate.”

16 Članak 1092. navedenog zakonika glasi ovako:

„Svako plaćanje pretpostavlja postojanje duga; neosnovano plaćeni iznosi moraju se vratiti.”

17 U članku 1. Decretula nr. 167 privitor la prescriptia extinctivă (Uredba br. 167 o zastari) od 10. travnja 1958., u verziji koja se primjenjuje u sporu iz glavnog postupka, određuje se:

„Pravo na tužbu imovinskopravne naravi prestaje zastarom ako se ne iskoristi u zakonom predviđenom roku.

Prestankom prava na tužbu u pogledu glavnog prava prestaje i pravo na tužbu u pogledu sporednih prava.”

18 U skladu s člankom 2. te uredbe:

„Na ništetnost pravnog akta moguće se pozvati u svakom trenutku putem tužbe ili prigovora.”

19 Članak 7. navedene uredbe propisuje:

„Zastara počinje teći od dana kad je nastalo pravo na tužbu ili pravo zahtijevati prisilno izvršenje.

Za obveze koje se moraju ispuniti na zahtjev vjerovnika i za one čiji rok ispunjenja nije određen, zastara počinje teći od dana kad je pravni odnos nastao.”

20 Članak 8. iste uredbe određuje:

„Zastara prava na tužbu za naknadu štete pretrpljene zbog nezakonite radnje počinje teći od dana kad je oštećenik saznao ili morao saznati za štetu i osobu koja je za nju odgovorna.

Odredbе prethodnog stavka primjenjuju se i u slučaju stjecanja bez osnove.”

Glavni postupci i prethodna pitanja

Predmet C-698/18

- 21 Dana 26. lipnja 2008. osoba JB s društvom Raiffeisen Bank sklopila je ugovor o kreditu radi odobravanja nenamjenskog zajma od 4168,41 eura na vrijeme od 84 mjeseca, s dospijecom u 2015. godini, kada je dotična osoba u cijelosti otplatila kredit.
- 22 Smatrajući da su pojedine odredbe tog ugovora nepoštene, osoba JB u prosincu 2016. pred Judecătoriajorom Târgu Mureş (Prvostupanjski sud u Târgu Mureşu, Rumunjska) podnijela je tužbu za utvrđivanje nepoštenosti tih ugovornih odredbi, povrat na temelju njih uplaćenih iznosa i plaćanje zakonskih zateznih kamata.
- 23 Odgovarajući na tužbu, društvo Raiffeisen Bank istaknulo je prigovor nepostojanja aktivne legitimacije osobe JB jer, u skladu s nacionalnim propisom, dotična osoba u trenutku podnošenja te tužbe više nije imala svojstvo potrošača, s obzirom na to da su odnosi između stranaka predmetnog ugovora o kreditu u tom trenutku već bili prestali i da je ugovor prestao u prethodnoj godini, kada je u cijelosti ispunjen.
- 24 Judecătoria Târgu Mureş (Prvostupanjski sud u Târgu Mureşu) prihvatila je tužbu osobe JB. Smatrala je da je ona prilikom sklapanja predmetnog ugovora o kreditu imala svojstvo potrošača i da činjenica da su se pravni učinci tog ugovora u cijelosti ostvarili ne priječi da se provjeri navodna nepoštenost odredbi tog ugovora. Taj je sud smatrao da su ispunjeni zahtjevi iz nacionalnog propisa, odnosno da se o predmetnim ugovornim odredbama nije izravno pregovaralo s potrošačem te da je njima stvorena značajna neravnoteža u međusobnim pravima i obvezama stranaka na štetu potrošača, protivno zahtjevima savjesnosti i poštenja. Nakon što je utvrdio da ugovorna odredba koja je proglašena nepoštenom ne može stvarati obveze za potrošača, navedeni sud tu je nemogućnost primjene izjednačio s apsolutnom ništetnošću te je na temelju načela *restitutio in integrum* naložio društvu Raiffeisen Bank da izvrši povrat iznosa koje je osoba JB uplatila na osnovi ugovornih odredbi koje su proglašene nepoštenima, zajedno sa zakonskim zateznim kamatama tekućim od trenutka kad je društvo Raiffeisen Bank te iznose primilo do njihova stvarnog povrata.
- 25 Društvo Raiffeisen Bank podnijelo je žalbu sudu koji je uputio zahtjev, ponavljajući argument da je osoba JB izgubila svojstvo potrošača prije nego što je podnijela tužbu, nakon prestanka predmetnog ugovora o kreditu njegovim ispunjenjem u cijelosti.
- 26 Sud koji je uputio zahtjev izlaže da je prema ustaljenoj sudskoj praksi rumunjskih sudova nemogućnost primjene nepoštenih ugovornih odredbi izjednačena s režimom apsolutne ništetnosti. Također ističe da iz odredbi članka 12. stavka 4. Zakona br. 193/2000 proizlazi da potrošač koji se želi pozvati na nepoštenost ugovorne odredbe mora slijediti redovni pravni put za utvrđivanje ništetnosti. Međutim, rumunjski sudovi zauzimaju različite pristupe u pogledu zadržavanja svojstva potrošača u slučaju kad je ugovor u cijelosti ispunjen, a time i u pogledu prava potrošača da podnese tužbu za povrat uplata izvršenih na osnovi ugovornih odredbi koje su proglašene nepoštenima.

- 27 S jedne strane, prema pristupu koji slijede niži sudovi, s obzirom na to da tužba za utvrđivanje apsolutne ništetnosti u rumunjskom pravu ne podliježe zastari, potrošač u smislu Direktive 93/13 ne gubi to svojstvo nakon što je ugovor u cijelosti ispunjen i u svakom se trenutku može pozvati na apsolutnu ništetnost nepoštenih ugovornih odredbi putem tužbe ili prigovora. Prema tom istom pristupu, potrošač ima pravo podnijeti tužbu za povrat u roku od tri godine koji počinje teći od utvrđivanja ništetnosti nepoštenih ugovornih odredbi, kako je predviđeno općim pravnim pravilom o ništetnosti.
- 28 S druge strane, sud koji je uputio zahtjev napominje da je Înalta Curte de Casație și Justiție (Vrhovni kasacijski sud, Rumunjska) zauzela drukčije stajalište, to jest da je sankcija koja nastupa u slučaju utvrđivanja nepoštenosti ugovornih odredbi *sui generis* i da dovodi do ukidanja budućih učinaka tih odredbi, ne dovodeći u pitanje već izvršene uplate.
- 29 Međutim, sud koji je uputio zahtjev smatra da se može prihvatiti tumačenje koje omogućuje uspostavljanje ravnoteže između načela visoke razine zaštite potrošača i načela pravne sigurnosti. Prema njegovu mišljenju, trenutak kad predmetni ugovor prestaje – odnosno od kada je potrošač oslobođen svih obveza prema trgovcu, pa se više i ne može smatrati da se nalazi u slabijem položaju u odnosu na trgovca – jest objektivno određen trenutak u kojem potrošač treba ili bi trebao znati za nepoštenost odredbe ili odredbi tog ugovora i od kojeg počinje teći rok zastare od tri godine za podnošenje imovinskopravne tužbe, uključujući i tužbe za povrat.
- 30 Takvim bi se pristupom izbjeglo da pokretanje roka zastare od tri godine ovisi samo o volji potrošača, ali se ne bi utjecalo na njegovu mogućnost da u bilo kojem trenutku zatraži utvrđivanje nepoštenosti ugovornih odredbi iz ugovora sklopljenog s trgovcem, skrećući tako pozornost trgovaca na njihovu nezakonitost.
- 31 U konkretnom slučaju osoba JB podnijela je tužbu radi utvrđivanja nepoštenosti ugovornih odredbi iz ugovora o kreditu sklopljenog s društvom Raiffeisen Bank, utvrđivanja apsolutne ništetnosti tih odredbi i povrata neosnovano uplaćenih iznosa otprilike godinu dana nakon prestanka tog ugovora, dakle unutar roka od tri godine od dana koji je općim pravnim pravilom predviđen za mogućnost korištenja tužbe imovinskopravne naravi.

Predmet C-699/18

- 32 Dana 28. svibnja 2003. osoba KC i još jedna ugovorna strana, u svojstvu sudužnika, sklopile su s društvom Société Générale ugovor o kreditu radi odobravanja nenamjenskog zajma od 17 000 eura na vrijeme od 120 mjeseci. Taj je ugovor prestao prijevremenom otplatom.
- 33 Smatrajući da su s gledišta nacionalnih propisa koji uređuju to područje pojedine odredbe tog ugovora nepoštene, osoba KC u srpnju 2016. pred Judecătoria Târgu Mureș (Prvostupanjski sud u Târgu Mureșu) podnijela je tužbu za utvrđivanje nepoštenosti tih ugovornih odredbi. Osoba KC tražila je poništenje tih odredbi, povrat iznosa uplaćenih na temelju njih kao i plaćanje zakonskih zateznih kamata tekućih od dana kada je društvo Société Générale te iznose primilo do njihova stvarnog povrata.
- 34 Društvo Société Générale istaknulo je prigovor nepostojanja aktivne procesne legitimacije osobe KC u kontekstu nacionalnog propisa o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima. Navelo je da u trenutku podnošenja te tužbe osoba KC više nije imala svojstvo potrošača jer su odnosi između stranaka u tom trenutku već bili prestali, a predmetni ugovor prestao je jedanaest godina ranije prijevremenom otplatom.
- 35 Judecătoria Târgu Mureș (Prvostupanjski sud u Târgu Mureșu) djelomično je prihvatila tužbu osobe KC. Smatrala je da je ona prilikom sklapanja ugovora o kreditu s društvom Société Générale imala svojstvo potrošača i da činjenica da su se pravni učinci tog ugovora u cijelosti ostvarili nije prepreka provjeri navodne nepoštenosti odredbi tog ugovora, propisanoj Direktivom 93/13, tako da se osobi KC ne može prigovoriti da je u cijelosti prihvatila odredbe predmetnog ugovora o kreditu i da ih je izvršila. Taj je sud smatrao da su ispunjeni zahtjevi iz mjerodavnog nacionalnog propisa, odnosno da se o odredbama tog

ugovora nije pregovaralo izravno s potrošačem te da je njima stvorena značajna neravnoteža u međusobnim pravima i obvezama stranaka na štetu potrošača, protivno zahtjevima savjesnosti i poštenja. Zaključio je da te ugovorne odredbe ne obvezuju potrošača i da u odnosu na njega ne proizvode pravne učinke, smatrajući pritom da je sankcija koju treba primijeniti apsolutna ništetnost tih odredbi. Na temelju retroaktivnog djelovanja apsolutne ništetnosti, taj je sud prihvatio zahtjev za povrat iznosa uplaćenih na osnovi ugovornih odredbi koje su proglašene nepoštenima, zajedno sa zakonskim zateznim kamatama tekućim od dana podnošenja akta kojim je pokrenut postupak.

36 Društvo Société Générale podnijelo je žalbu sudu koji je uputio zahtjev, ponavljajući argument da je osoba KC izgubila svojstvo potrošača prije nego što je podnijela tužbu, nakon prestanka predmetnog ugovora o kreditu – jedanaest godina ranije – prijevremenom otplatom. Société Générale također iznosi argumente glede zahtjeva koje nacionalni propis predviđa u pogledu utvrđivanja navodne nepoštenosti ugovorne odredbe.

37 Sud koji je uputio zahtjev u predmetu C-699/18 odlučio se obratiti Sudu iz istih onih razloga koji su izneseni u predmetu C-698/18.

38 Ipak, naglašava da je osoba KC podnijela tužbu za utvrđivanje nepoštenosti odredbi predmetnog ugovora o kreditu jedanaest godina nakon njegova prestanka, odnosno nakon isteka općeg roka zastare od tri godine koji je nacionalni zakonodavac propisao za ostvarivanje imovinskih prava.

39 U tim je okolnostima Tribunalul Specializat Mureș (Specijalizirani sud u Mureșu, Rumunjska) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja, formulirana na isti način u predmetima C-698/18 i C-699/18:

„1. Dopuštaju li odredbe Direktive 93/13 [...], odnosno dvanaesta, dvadeset prva i dvadeset treća uvodna izjava te članak 2. točka (b), članak 6. stavak 1., članak 7. stavak 2. i članak 8. te direktive, sukladno načelu procesne autonomije u vezi s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti, skup sudskih instrumenata koji uključuju redovnu sudsku tužbu, koja ne podliježe zastari, za utvrđivanje nepoštenosti odredbi potrošačkog ugovora i redovnu sudsku tužbu osobne i imovinske naravi, koja podliježe zastari, uvedene radi provedbe cilja te direktive u pogledu uklanjanja pravnih učinaka svih obveza nastalih i ispunjenih na temelju odredbe za koju je utvrđeno da je za potrošača nepoštena?”

2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, protive li se navedene odredbe tumačenju koje proizlazi iz primjene načela sigurnosti građanskopravnih odnosa, prema kojem objektivni trenutak od kojeg bi potrošač morao ili bi bio morao znati za postojanje nepoštenih odredbi jest trenutak prestanka ugovora o kreditu u okviru kojeg on ima svojstvo potrošača?”

40 Odlukom predsjednika Suda od 12. prosinca 2018., predmeti C-698/18 i C-699/18 spojeni su u svrhu provođenja pisanog i usmenog dijela postupka i donošenja presude.

O prethodnim pitanjima

Nadležnost Suda i dopuštenost prethodnih pitanja

41 U prvom redu treba podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, s jedne strane, Sud nadležan tumačiti pravo Unije u pogledu njegove primjene u državi članici isključivo od dana njezina pristupanja Europskoj uniji (rješenje od 3. srpnja 2014., Tudoran, C-92/14, EU:C:2014:2051, t. 27.).

42 S druge strane, budući da iz članka 10. stavka 1. drugog podstavka Direktive 93/13 proizlazi da se ona primjenjuje samo na ugovore sklopljene nakon 31. prosinca 1994., dana kad je istekao rok za njezino prenošenje, valja uzeti u obzir datum sklapanja ugovora iz glavnog postupka kako bi se utvrdilo primjenjuje li se navedena direktiva na te ugovore, pri čemu razdoblje tijekom kojeg oni proizvode učinke nije relevantno (rješenje od 3. srpnja 2014., Tudoran, C-92/14, EU:C:2014:2051, t. 28.).

- 43 U konkretnom slučaju Rumunjska je pristupila Uniji 1. siječnja 2007., dok je ugovor o kreditu iz glavnog postupka u predmetu C-698/18 sklopljen 26. lipnja 2008., a ugovor o kreditu iz glavnog postupka u predmetu C-699/18 sklopljen je 28. svibnja 2003.
- 44 Prema tome, Direktiva 93/13 primjenjuje se *ratione temporis* na spor iz glavnog postupka u predmetu C-698/18. Naprotiv, ne primjenjuje se *ratione temporis* na spor iz glavnog postupka u predmetu C-699/18.
- 45 Drugo, kada je riječ o predmetu C-698/18, potrebno je ispitati argument rumunjske vlade prema kojem odgovor na drugo pitanje ovisi isključivo o tumačenju i primjeni odredbi nacionalnog propisa.
- 46 U tom pogledu valja podsjetiti na to da je u postupku iz članka 267. UFEU-a, koji se zasniva na jasnom razgraničenju funkcija nacionalnih sudova i Suda, nacionalni sud jedini ovlašten utvrditi i ocijeniti činjenice iz glavnog postupka te tumačiti i primijeniti nacionalno pravo. Isto tako, isključivo je na nacionalnom sudu pred kojim se vodi postupak i koji mora preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će biti donesena da, uvažavajući posebnosti predmeta, ocijeni nužnost i relevantnost pitanja koja postavlja Sudu. Slijedom toga, ako se postavljena pitanja odnose na tumačenje prava Unije, Sud je načelno dužan donijeti odluku (presuda od 26. svibnja 2011., Stichting Natuur en Milieu i dr., C-165/09 do C-167/09, EU:C:2011:348, t. 47.).
- 47 U konkretnom slučaju pitanja u predmetu C-698/18 u bitnome se odnose na usklađenost rumunjskog prava u pogledu rokova zastare koji se primjenjuju na sudske tužbe u području nepoštenih odredbi sadržanih u potrošačkim ugovorima s više odredbi Direktive 93/13 i općim načelima prava Unije, a ne na osnovanost spora iz glavnog postupka ni na tumačenje i primjenu odredbi nacionalnog zakonodavstva.
- 48 U tim okolnostima, s jedne strane, Sud je nadležan odgovoriti na pitanja postavljena u predmetu C-698/18 i ona su dopuštena, a s druge strane, Sud nije nadležan odgovoriti na pitanja postavljena u predmetu C-699/18.

Prvo pitanje u predmetu C-698/18

- 49 Prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u bitnome pita treba li članak 2. točku (b), članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se ne protivi nacionalni propis koji, iako predviđa da tužba za utvrđivanje ništetnosti odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između trgovca i potrošača ne podliježe zastari, na tužbu za utvrđivanje restitucijskih učinaka tog utvrđenja primjenjuje rok zastare.
- 50 U tom smislu valja istaknuti da, sukladno članku 6. stavku 1. Direktive 93/13, države članice moraju propisati da nepoštene odredbe u ugovoru koji je trgovac sklopio s potrošačem nisu obvezujuće za potrošača, pod uvjetima utvrđenima njihovim nacionalnim pravima.
- 51 S obzirom na narav i važnost javnog interesa na kojem se zasniva zaštita koja se potrošačima osigurava Direktivom 93/13, njezin članak 6. treba smatrati pravnim pravilom ekvivalentnim nacionalnim pravilima koja unutar nacionalnog pravnog poretka imaju status pravnih pravila javnog poretka (presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, t. 89.).
- 52 Također, imajući u vidu narav i važnost javnog interesa na kojem se zasniva zaštita potrošača, Direktiva 93/13 državama članicama nameće, kao što to proizlazi iz njezina članka 7. stavka 1. u vezi s dvadeset četvrtom uvodnom izjavom, da moraju osigurati primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje korištenja nepoštenih odredbi u ugovorima koje trgovci sklapaju s potrošačima (presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 78. i od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 56.).
- 53 Da bi se to postiglo, nacionalni sudovi dužni su izuzeti iz primjene nepoštene ugovorne odredbe kako one ne bi imale obvezujuće učinke na potrošača, osim ako se potrošač tomu protivi (vidjeti u tom smislu presudu od 7. studenoga 2019., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-483/18, EU:C:2019:930, t. 47.).

- 54 Stoga, prema sudskoj praksi Suda, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da za ugovornu odredbu koja je proglašena nepoštenom u načelu valja smatrati kao da nikada nije postojala, tako da ne može imati učinak u odnosu na potrošača. Prema tome, sudsko utvrđenje nepoštenosti takve odredbe mora u načelu imati za posljedicu ponovnu uspostavu pravne i činjenične situacije u kojoj bi se potrošač nalazio da te odredbe nije bilo. Iz toga proizlazi da obveza nacionalnog suda da izuzme iz primjene nepoštenu ugovornu odredbu kojom se nalaže plaćanje iznosa za koje se ispostavilo da je neosnovano, u načelu ima odgovarajući restitucijski učinak u odnosu na te iznose (presuda od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 61. i 62.).
- 55 Naravno, prema sudskoj praksi Suda, zaštiti koju Direktiva 93/13 osigurava potrošačima protiv se nacionalni propis koji zabranjuje nacionalnom sudu da se nakon isteka prekluzivnog roka pozove na nepoštenost odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između trgovca i potrošača (presuda od 21. studenoga 2002., Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, t. 38.).
- 56 Međutim, Sud je već priznao da zaštita potrošača nije apsolutna (presuda od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 68.) i da određivanje razumnih prekluzivnih rokova za pokretanje postupaka u interesu pravne sigurnosti jest u skladu s pravom Unije (presude od 6. listopada 2009., Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, t. 41. i od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 69.).
- 57 U tom smislu, iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da je, kad ne postoji propis u pravu Unije, na nacionalnom pravnom sustavu svake države članice da utvrdi postupovna pravila o pravnim sredstvima namijenjenima zaštiti prava koja pojedinci uživaju na temelju prava Unije, uz uvjet da ta pravila, s jedne strane, ne smiju biti nepovoljnija od onih koja uređuju slična pravna sredstva predviđena nacionalnim pravom (načelo ekvivalentnosti) i, s druge strane, u praksi ne smiju onemogućavati ili pretjerano otežavati ostvarivanje prava priznatih pravnim sustavom Unije (načelo djelotvornosti) (vidjeti, među ostalim, presudu od 26. listopada 2006., Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, t. 24. i navedenu sudsku praksu).
- 58 Prema tome, na prvo pitanje u predmetu C-698/18 treba odgovoriti da članak 2. točku (b), članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da im se ne protivi nacionalni propis koji, iako predviđa da tužba za utvrđivanje ništetnosti nepoštene odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između trgovca i potrošača ne podliježe zastari, na tužbu za utvrđivanje restitucijskih učinaka tog utvrđenja primjenjuje rok zastare, pod uvjetom da taj rok nije nepovoljniji od roka koji se za slična pravna sredstva predviđa nacionalnim pravom (načelo ekvivalentnosti) i da u praksi ne onemogućava ili pretjerano otežava ostvarivanje prava priznatih pravnim sustavom Unije, posebno Direktivom 93/13 (načelo djelotvornosti).

Drugo pitanje u predmetu C-698/18

- 59 Drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u bitnome pita treba li članak 2. točku (b), članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 te načela ekvivalentnosti, djelotvornosti i pravne sigurnosti tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnog propisa prema kojem sudska tužba za povrat iznosa koji su neosnovano uplaćeni na temelju nepoštene odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između trgovca i potrošača, podliježe roku zastare od tri godine koji teče od trenutka kad je taj ugovor u cijelosti ispunjen, s obzirom na to da se smatra da potrošač od tog trenutka zna za nepoštenost te odredbe.
- 60 U prvom redu, kada je riječ o načelu djelotvornosti, ustaljena je sudska praksa da se pitanje čini li nacionalna odredba nemogućom ili pretjerano teškom primjenu prava Unije, mora analizirati uzimajući u obzir mjesto te odredbe u cjelokupnom postupku, njegovo odvijanje i posebnosti pred različitim nacionalnim tijelima. U tom smislu treba, prema potrebi, uzeti u obzir načela na kojima se temelji nacionalni pravosudni sustav, kao što su zaštita prava obrane, načelo pravne sigurnosti i nesmetano odvijanje postupka (presuda od 26. lipnja 2019., Addiko Bank, C-407/18, EU:C:2019:537, t. 48. i navedena sudska praksa).

- 61 Ove elemente treba uzeti u obzir pri analiziranju značajki roka zastare iz glavnog postupka. Stoga, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 70. svojeg mišljenja, u toj se analizi posebno moraju ispitati trajanje tog roka i način njegove primjene, uključujući odabrani način pokretanja tog roka (vidjeti također po analogiji presudu od 29. listopada 2015., BBVA, C-8/14, EU:C:2015:731, t. 27.).
- 62 U tom smislu, iz sudske prakse Suda proizlazi da razumni prekluzivni rokovi za pokretanje postupka koji su propisani u interesu pravne sigurnosti nisu takve naravi da u praksi onemogućavaju ili pretjerano otežavaju korištenje prava koja priznaje pravni poredak Unije ako su stvarno dovoljni za pripremu i podnošenje djelotvornog pravnog lijeka (presuda od 29. listopada 2015., BBVA, C-8/14, EU:C:2015:731, t. 28. i 29.).
- 63 U konkretnom slučaju sud koji je uputio zahtjev navodi da se postavlja pitanje može li se na tužbu za utvrđivanje restitucijskih učinaka utvrđivanja ništetnosti nepoštene ugovorne odredbe primijeniti rok zastare od tri godine, predviđen općim pravnim pravilom, koji bi počeo teći, prema tumačenju koje zagovara sud koji je uputio zahtjev, od potpunog ispunjenja ugovora sklopljenog s trgovcem. Sud koji je uputio zahtjev smatra da ta polazišna točka odgovara danu od kojeg potrošač treba ili je trebao znati za nepoštenost jedne ili više odredbi tog ugovora.
- 64 Ako je unaprijed utvrđen i poznat, rok zastare od tri godine načelno jest u praksi dovoljan kako bi potrošaču omogućio da pripremi i podnese djelotvoran pravni lijek.
- 65 Međutim, budući da, prema tumačenju nacionalnog prava koje zastupa sud koji je uputio zahtjev, rok zastare počinje teći od dana kad je ugovor u cijelosti ispunjen, treba uzeti u obzir činjenicu da postoji mogućnost da potrošači ne znaju za nepoštenost ugovorne odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom s trgovcem ili ne shvaćaju opseg svojih prava koja proizlaze iz Direktive 93/13 (vidjeti u tom smislu presudu od 13. rujna 2018., Profi Credit Polska, C-176/17, EU:C:2018:711, t. 69.), i to čak u trenutku ili nakon što je ugovor u cijelosti ispunjen.
- 66 Nadalje, treba podsjetiti na to da se sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na trgovca, kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti, što je situacija koja ga navodi da prihvati uvjete koje je trgovac unaprijed sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj (presuda od 19. prosinca 2019., Bondora, C-453/18 i C-494/18, EU:C:2019:1118, t. 40. i navedena sudska praksa).
- 67 Međutim, imajući u vidu tu okolnost i slabiji položaj u kojem se nalazi potrošač, treba reći da rok zastare od tri godine koji počinje teći od dana kad je ugovor u cijelosti ispunjen ne može potrošaču osigurati djelotvornu zaštitu, zato što je taj rok mogao isteći i prije nego što je potrošač imao mogućnost saznati za nepoštenost odredbe sadržane u tom ugovoru. Takav rok stoga pretjerano otežava korištenje prava koja tom potrošaču priznaje Direktiva 93/13.
- 68 Nikakav drugi zaključak ne može se izvući iz argumenta, koji razmatra sud koji je uputio zahtjev, da potrošač gubi to svojstvo u trenutku potpunog ispunjenja ugovora.
- 69 U tom smislu treba istaknuti da se, kao što se to navodi u desetoj uvodnoj izjavi Direktive 93/13, ujednačeni propisi o nepoštenim ugovornim odredbama predviđenima tom direktivom moraju primjenjivati na „sve ugovore” sklopljene između „prodavatelja [robe] ili pružatelja [usluge]” i „potrošača”, kako su definirani člankom 2. točkama (b) i (c) te direktive (presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 19.).
- 70 U skladu s člankom 2. točkom (b) Direktive 93/13, „potrošač” je svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima tom direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća ili profesije (presuda od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, t. 22.).
- 71 S tim u vezi treba istaknuti da definicija pojma „potrošač” iz članka 2. točke (b) Direktive 93/13 ne sadržava nikakav element na temelju kojeg bi se moglo utvrditi u kojem trenutku ugovorna strana prestaje

- biti potrošač u smislu te odredbe te samim time prestaje mogućnost da se pozove na zaštitu koju joj pruža ta direktiva.
- 72 No tu odredbu treba tumačiti u kontekstu sustava zaštite uspostavljenog Direktivom 93/13, imajući u vidu ideju, na koju se podsjeća u točki 67. ove presude, da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na trgovca.
- 73 Kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 57. svojeg mišljenja, ispunjenjem predmetnog ugovora retroaktivno se ne mijenja činjenica da se potrošač u trenutku njegova sklapanja nalazio u slabijem položaju. U tim okolnostima, ograničavanje zaštite koju Direktiva 93/13 pruža potrošaču samo na vrijeme dok traje ispunjenje predmetnog ugovora, u smislu da njegovo cjelovito ispunjenje isključuje bilo kakvu mogućnost da se potrošač pozove na tu zaštitu, ne može biti u skladu sa sustavom zaštite uspostavljenim tom direktivom. Takvo bi ograničavanje posebno bilo nedopustivo, kao što to navodi poljska vlada, u slučaju ugovora koji se, kao što je to slučaj s kupoprodajnim ugovorom, izvršavaju odmah nakon ili u trenutku sklapanja, zato što potrošačima ne bi ostavljalo razuman rok za pobijanje nepoštenih odredbi eventualno sadržanih u takvim ugovorima.
- 74 Iz toga slijedi da pojam „potrošač” iz članka 2. točke (b) Direktive 93/13 treba tumačiti na način da činjenica da je ugovor u cijelosti ispunjen ne isključuje mogućnost da se njegova stranka smatra „potrošačem” u smislu te odredbe.
- 75 Iz navedenog proizlazi da se načelu djelotvornosti protivi to da se na tužbu za povrat primjenjuje rok zastare od tri godine, koji počinje teći od trenutka prestanka predmetnog ugovora, neovisno o tome je li potrošač u tom trenutku znao ili je razumno mogao znati za nepoštenost odredbe tog ugovora na koju se poziva u prilog svojoj restitucijskoj tužbi, zato što takva pravila o zastari mogu pretjerano otežati ostvarivanje prava tog potrošača priznatih Direktivom 93/13.
- 76 Kada je riječ o načelu ekvivalentnosti, iz sudske prakse Suda proizlazi da poštovanje tog načela zahtijeva da se predmetno nacionalno pravilo bez razlike primjenjuje na postupke zbog povrede prava Unije ili zbog nepoštovanja nacionalnog prava čiji su cilj i predmet slični (presuda od 27. veljače 2014., Pohotovost, C-470/12, EU:C:2014:101, t. 47.).
- 77 U tom smislu, jedino je na nacionalnom sudu, koji izravno poznaje primjenjiva postupovna pravila, da ispita jesu li predmetne tužbe slične kada je riječ o njihovu predmetu, osnovi i bitnim značajkama (presuda od 12. veljače 2015., Baczó i Vizsnyiczai, C-567/13, EU:C:2015:88, t. 44. i navedena sudska praksa).
- 78 U konkretnom slučaju iz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi rumunjskih sudova, nemogućnost primjene nepoštenih ugovornih odredbi izjednačena s režimom apsolutne ništetnosti. U tom smislu, sud koji je uputio zahtjev navodi da je učinak apsolutne ništetnosti u rumunjskom pravu ponovno uspostavljanje prijašnjeg stanja, u slučaju dvostrano obveznih ugovora putem tužbe za povrat neosnovano uplaćenih iznosa. Prema rumunjskom pravu, u slučaju podnošenja takve tužbe rok zastare počinje teći od dana sudskog utvrđenja osnovanosti tih tužbi.
- 79 S druge strane, sud koji je uputio zahtjev napominje da bi se zbog razloga pravne sigurnosti mogla zamisliti mogućnost da rok za povrat iznosa plaćenih na temelju nepoštenih odredbi sadržane u potrošačkom ugovoru teče od dana kad je taj ugovor u cijelosti ispunjen, a ne od dana kad je sudskom odlukom utvrđena nepoštenost, a time i ništetnost predmetne ugovorne odredbe.
- 80 Slijedi da bi – pod uvjetom da postoji sličnost između predmetnih tužbi, što može provjeriti samo sud koji je uputio zahtjev – tumačenje koje taj sud razmatra i koje je ukratko izloženo u prethodnoj točki dovelo do uspostavljanja različitih postupovnih režima, pri čemu bi tužbe na temelju sustava predviđenog Direktivom 93/13 imale nepovoljniji tretman. Kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 84. svojeg mišljenja, takva se razlika u tretmanu ne može opravdati razlozima pravne sigurnosti.

- 81 Iako je točno da je cilj rokova zastare osiguravanje pravne sigurnosti (vidjeti u tom smislu presudu od 30. travnja 2020., Nelson Antunes da Cunha, C-627/18, EU:C:2020:321, t. 60.), ostaje činjenica da se, s obzirom na to da je rumunjski zakonodavac smatrao da se načelu pravne sigurnosti ne protivi rok zastare za tužbe spomenute u točki 79. ove presude, ne može zaključiti da se tom načelu protivi primjena, sukladno načelu ekvivalentnosti, istog roka na tužbe koje se temelje na sustavu zaštite predviđenom Direktivom 93/13.
- 82 Iz navedenih razmatranja proizlazi da – podložno provjeri sličnosti spomenutih tužbi, koju može provesti jedino sud koji je uputio zahtjev – načelo ekvivalentnosti treba tumačiti na način da mu se protivi tumačenje nacionalnog zakonodavstva na način da rok zastare sudske tužbe za povrat iznosa koji su neosnovano uplaćeni na temelju nepoštene ugovorne odredbe počinje teći od dana kad je ugovor u cijelosti ispunjen, dok u slučaju slične tužbe predviđene nacionalnim pravom taj isti rok počinje teći od dana sudskog utvrđenja osnovanosti tužbe.
- 83 Slijedom svih navedenih razmatranja, na drugo pitanje u predmetu C-698/18 treba odgovoriti da članak 2. točku (b), članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 te načela ekvivalentnosti, djelotvornosti i pravne sigurnosti treba tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnog propisa prema kojem sudska tužba za povrat iznosa koji su neosnovano uplaćeni na temelju nepoštene odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između potrošača i trgovca podliježe roku zastare od tri godine koji teče od dana kad je taj ugovor u cijelosti ispunjen, kada se predmnijeva, bez potrebe provjere, da je potrošač u tom trenutku trebao znati za nepoštenost predmetne odredbe ili kada za slične tužbe koje se temelje na pojedinim odredbama nacionalnog prava taj isti rok počinje teći tek od sudskog utvrđenja osnovanosti tih tužbi.

Troškovi

- 84 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (četvrto vijeće) odlučuje:

- Članak 2. točku (b), članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da im se ne protivi nacionalni propis koji, iako predviđa da tužba za utvrđivanje ništetnosti nepoštene odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između trgovca i potrošača ne podliježe zastari, na tužbu za utvrđivanje restitucijskih učinaka tog utvrđenja primjenjuje rok zastare, pod uvjetom da taj rok nije nepovoljniji od roka koji se za slična pravna sredstva predviđa nacionalnim pravom (načelo ekvivalentnosti) i da u praksi ne onemogućava ili pretjerano otežava ostvarivanje prava priznatih pravim sustavom Unije, posebno Direktivom 93/13 (načelo djelotvornosti).**
- Članak 2. točku (b), članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 te načela ekvivalentnosti, djelotvornosti i pravne sigurnosti treba tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnog propisa prema kojem sudska tužba za povrat iznosa koji su neosnovano uplaćeni na temelju nepoštene odredbe sadržane u ugovoru sklopljenom između potrošača i trgovca podliježe roku zastare od tri godine koji teče od dana kad je taj ugovor u cijelosti ispunjen, kada se predmnijeva, bez potrebe provjere, da je potrošač u tom trenutku trebao znati za nepoštenost predmetne odredbe ili kada za slične tužbe koje se temelje na pojedinim odredbama nacionalnog prava taj isti rok počinje teći tek od sudskog utvrđenja osnovanosti tih tužbi.**
- Sud Europske unije nije nadležan odgovoriti na pitanja koja je uputio Tribunalul Specializat Mureș (Specijalizirani sud u Mureșu, Rumunjska) u odluci od 12. lipnja 2018. u pogledu**

predmeta C-699/18.

Potpisi

* Jezik postupka: rumunjski